

Ansvar för marksanering

– omöjligt att avtala om eller...?

Ansvarsreglerna enligt 10 kap. miljöbalken är vid det här laget välbekanta även om den svenska lagstiftningen avseende ansvar för förorenad mark ändrades den 1 augusti 2007. Förändringarna har medfört ett stängare ansvar vid allvarliga miljöskador genom införandet av ansvar för s.k. ekologiska skador. Ett flertal ändringar innebär dock i stor utsträckning endast att tidigare bestämmelser förtydligades och omstrukturerades. Ansvarig för avhjälpande av miljöskada är i första hand verksamhetsutövare som bidragit till föroreningen enligt 10 kap. 2 § miljöbalken. Med verksamhetsutövare avses enligt samma bestämmelse den som "bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd". Avhjälpandeansvaret innebär att den ansvarige i skäligen omfattning skall utföra eller bekosta de utredningar och efterbehandlingsåtgärder som på grund av föroreningen behövs för att förebygga, hindra eller motverka att skada eller olägenhet uppstår för människors hälsa eller miljön. Om flera verksamhetsutövare bär ansvar ansvarar de solidariskt i den utsträckning detta är skäligen. Den slutliga kostnaden skall därefter fördelas mellan samtliga ansvariga verksamhetsutövare efter vad som är skäligen med hänsyn till den omfattning i vilken var och en har medverkat till miljöskadan och till omständigheterna i övrigt.

Med beaktande av det ansvar som läggs på verksamhetsutövaren får det självklart en avgörande betydelse att kunna bedöma hur detta ansvar kan slå in vid olika former av företagsöverlåtelser. Vid överlåtelse genom aktieförsäljning är frågan enkel ur det juridiska perspektivet (en annan fråga är att risken för gamla föroreningar har stor inverkan på det pris som aktierna betingar och på utformningen av garantier om verksamhetens tidigare drivande). Om aktierna i ett bolag säljs fortsätter det sålda bolaget att i egenskap av verksamhetsutövare bära ansvar för eventuella föroreningar som uppstod före överlåtelsen. Vare sig den gamla eller den nya ägaren till bolaget bär något verksamhetsutövaransvar.

Vid företagsöverlåtelse genom försäljning av själva verksamheten eller delar av denna (s.k. inkträmsöverlåtelse) blir frågan mer komplicerad. Genom en sådan överlåtelse växlar identiteten på den

juridiska personen som driver verksamheten. Bedömningarna om ansvarets övergång har väsentligen förändrats genom Miljööverdomstolens dom den 5 december 2003 i mål M 9822-02, "Arvemet". I målet hade bolaget Arvemet förvärvat verksamheten i det bolag som ursprungligen bedrivit den i målet aktuella skrotningsverksamheten. Miljööverdomstolen konstaterade att den skrotningsverksamhet som bedrivits och som hade orsakat föroreningarna alltjämt bedrevs men med Arvemet som verksamhetsutövare. Miljööverdomstolen anförde att den som tar över en verksamhet i princip övertar såväl rättigheter som skyldigheter. Krav på efterbehandlingsåtgärder kan därför riktas mot vem som helst av dem som bedrivit eller bedriver verksamheten. Arvemet var därför enligt Miljööverdomstolen rätt adressat för förelägandet att utföra åtgärder. Miljööverdomstolen konstaterade vidare att viss förorening fortfarande skedde från den aktuella verksamheten. Även om Arvemet bidragit till föroreningen endast i begränsad omfattning var det enligt Miljööverdomstolen vid en samlad bedömning skäligen att Arvemet gjordes ansvarigt för att i det fallet utföra utredningar om behov av sanering.

En första genomläsning av Arvemet-domen ger vid handen att den köpare som förvärvat en verksamhet genom inkträmsöverlåtelse även övertar det verksamhetsutövaransvar som verksamheten kan ha gett upphov till. Köparen blir således ansvarig inte på grund av det solidariska ansvaret utan såsom den verksamhetsutövare som har gett upphov till föroreningen. Vi vet att domen i olika sammanhang har tolkats på detta sätt. Det stora problemet med en sådan tolkning är att det i så fall inte går att uttömmande reglera fördelningen av avhjälpandeansvaret mellan köparen och säljaren. Kraven kan ju riktas mot vem som helst av dessa! Vår uppfattning är att en sådan förenklad tolkning av domen inte är korrekt. För det första grundas Miljööverdomstolens avgörande på att säljaren "i princip övertar såväl rättigheter som skyldigheter" när han tar över en verksamhet. Frågan som då ställs är om man som köpare och säljare kan påverka verksamhetsutövaransvaret genom att konkret specificera vilka rättigheter respektive

skyldigheter som följer med den övertagna verksamheten eller om man kan utforma överlåtelseavtalet som övertagande av vissa angivna tillgångar snarare än som ett övertagande av verksamheten. För det andra fortsätter Miljööverdomstolen sin dom med en skälighetsbedömning av det övertagna ansvaret. Vid denna bedömning återkommer Miljööverdomstolen till att pröva i vilken omfattning Arvemet har bidragit till den alltjämt pågående föroreningen, dvs. nu återgår Miljööverdomstolen till att behandla säljaren och Arvemet som olika verksamhetsutövare. Det gäller således att läsa domskälen i dess helhet och inte stanna vid första stycket.

Vår bedömning är därför att det även efter Arvemet går att påverka avhjälpandeansvaret genom en genomtänkt reglering i avtalet av vad det är som köps, en till situationen anpassad miljöutredning och inte minst genom en fördelning av verksamhetsutövaransvaret mellan köparen och säljaren. Att det sistnämnda skulle kunna ha betydelse vid en skälighetsavvägning vinner stöd genom Hovrättens över Skåne och Blekinge beslut den 14 maj 2008 i mål nr Ö 1505-07.

Hovrätten, som hade att ta ställning till om tingsrätten skulle pröva frågan om ansvarsfriskrivning i ett fastighetsöverlåtelseavtal, fann att en samtidigt pågående process i miljödomstol om fördelningen av avhjälpandeansvaret utgjorde hinder mot en sådan prövning i tingsrätten. Enligt Hovrätten finns det inget hinder att i process om avhjälpandeansvar enligt miljöbalken pröva en invändning om att parterna genom ett avtal har fördelat avhjälpandeansvaret mellan sig genom exempelvis en friskrivning. Vi vill understryka att både vid fördelning av det solidariska avhjälpandeansvaret och vid skälighetsbedömningen av ansvarets omfattning skall hänsyn tas till "omständigheterna i övrigt". Lagtexten är således identisk i detta avseende.

Det återstår att se hur frågorna kommer att hanteras i kommande ansvarsprocesser.

Rudolf Laurin och Tove Andersson
Verksamma vid Wistrand Advokatbyrås
miljö- och energirättsavdelning
För kontakt: Rudolf.Laurin@wistrand.se